

**FARG‘ONA VODIYSIDA TARQALGAN DORIVOR O‘SIMLIK –
CYNANCHUM ACUTUM L.**

ЛЕКАРСТВЕННОЕ РАСТЕНИЕ, РАСПРОСТРАНЕННОЕ
В ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ – CYNANCHUM ACUTUM L.
MEDICINAL PLANT SPREAD IN THE FERGANA
VALLEY – CYNANCHUM ACUTUM L.

Yursunova O‘g‘iloy

biologiya yo‘nalishi 2- bosqich talabasi

Farg‘ona Davlat Universiteti

Annotatsiya

Mazkur maqolada *Cynanchum acutum* L. o‘simligining morfologik tuzilishi, kimyoviy tarkibi, dorivorlik xususiyatlari, xalq tabobatida qo‘llanilishi va farmakologik ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘simlikning ekologik holatlarga moslashuvchanligi va O‘zbekiston hududida uchraydigan tabiiy tarqalishi ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: *Cynanchum acutum*, barg, poya, gullar, ildiz, sutli shira, alkaloidlar, flavonoidlar, dorivor, zaharli, xalq tabobati, yurak, ichak.

Аннотация

В данной статье рассматривается морфологическое строение, химический состав, лекарственные свойства, народное применение и фармакологическое значение растения *Cynanchum acutum* L. На основе научной литературы также описываются его экологическая приспособляемость и распространение в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: *Cynanchum acutum*, листья, стебель, цветы, корень, млечный сок, алкалоиды, флавоноиды, лекарственное, ядовитое, народная медицина, сердце, кишечник.

Annotation

This article analyzes the morphological structure, chemical composition, medicinal properties, traditional use, and pharmacological significance of *Cynanchum acutum* L., based on scientific sources. It also highlights the plant’s ecological adaptability and distribution in Uzbekistan.

Keywords: *Cynanchum acutum*, leaf, stem, flowers, root, latex, alkaloids, flavonoids, medicinal, toxic, folk medicine, heart, intestine.

KIRISH

O'zbekiston florasida uchraydigan ayrim o'simliklar nafaqat ekologik tizimda muhim rol o'ynaydi, balki ularning dorivorlik xususiyatlari tufayli xalq tabobatida va zamonaviy tibbiyotda keng qo'llaniladi. Ana shunday o'simliklardan biri bu – *Cynanchum acutum* L. bo'lib, u *Asclepiadaceae* (hozirgi *Apocynaceae*) oilasiga mansub. Bu o'simlik o'zining zaharli, lekin muhim biologik faol moddalarga boyligi bilan ajralib turadi.

BOTANIK TAVSIF

Cynanchum acutum L. — ko'p yillik, yarim butasimon, o'raluvchi (liana) tarzda o'suvchi o'simlik bo'lib, *Asclepiadaceae* oilasiga mansub. O'simlik asosan 1,5–3 metr uzunlikka yetadi, ba'zida boshqa o'simliklarga tayanib yuqoriga ko'tariladi. Uning poyasi ingichka, egiluvchan, bo'g'imlarga bo'lingan va silliq sirtli. Ildiz tizimi chuqur kiruvchi va asosiy ildizdan ko'plab yon ildizlar tarqalgan.

Barglari yuraksimon yoki keng-yumaloq shaklda, uchli, chetlari butun, qarama-qarshi joylashgan va 5–10 sm gacha uzunlikda bo'ladi. Barglar rangi to'q yashil, yuzasi silliq, orqa tomoni biroz tukli. Barg bandlari nisbatan uzun bo'lib, shoxlarga mahkam birikkan. (1-rasm)

Gullari mayda, 5 bo'lakli, yulduzsimon, och yashil, sarg'ish yoki oqish tusda bo'lib, soyabon shaklida to'pgullar holida joylashgan. Har bir guli ikki jinsli bo'lib, changchi va urug'chi organlari mavjud. Gullar iyun–avgust oylarida gullaydi va hasharotlar orqali changlanadi. Mevasi — ikki qismli qopcha meva (folliculus), har bir qopcha 5–10 sm uzunlikka ega bo'lib, ichida tuk bilan qoplangan qanotli urug'lar bo'ladi. Mevalar sentyabr–oktyabr oylarida pishadi. Urug'lar shamol yordamida tarqaladi.

1- rasm. O'simlikning umumiy ko'rinishi

KIMYOVIY TARKIBI

Cynanchum acutum L. tarkibida alkaloidlar, saponinlar, flavonoidlar, taninlar, organik kislotalar, shuningdek, sutli shira (latex) mavjud. Uning shira tarkibida zaharli kardioglikozidlar aniqlangan bo'lib, bu moddalarning farmakologik ta'siri yurak-qon tomir tizimiga bog'liq.

DORIVORLIK XUSUSIYATI VA QO'LLANILISHI

Xalq tabobatida *Cynanchum acutum* L. ildizi va barglaridan tayyorlangan damlamalar ichki og'riqlar, qorin dam bo'lishi va yurak faoliyatini yaxshilashda ishlatiladi. Shira ba'zi hollarda tashqi yaralarga antiseptik sifatida surtib qo'llanadi. O'simlikning ba'zi qismlarida yurak ritmini sekinlashtiruvchi va tinchlantiruvchi ta'sirga ega moddalarning mavjudligi aniqlangan. Ilmiy manbalarda bu o'simlikdan ajratib olingan alkaloidlar va glikozidlar yurak qon-tomir tizimiga ta'sir ko'rsatuvchi dori vositalarini ishlab chiqishda xom ashyo sifatida o'rganilmoqda. Ayniqsa, Markaziy Osiyoda ushbu o'simlikdan tayyorlangan aralashmalar xalq orasida teri kasalliklari, revmatizm va og'riqli shamollash holatlarida qo'llanib kelinmoqda.

Shuningdek, ba'zi laboratoriya tadqiqotlarida *Cynanchum acutum* ekstraktlari yallig'lanishga qarshi va antimikrob ta'sir ko'rsatgani aniqlangan. Shu sababli, u zamonaviy fitoterapiyada istiqbolli o'simlik sifatida baholanmoqda. Ammo bu o'simlik tarkibida kuchli ta'sirga ega toksik moddalar ham mavjud bo'lib, uni faqat malakali mutaxassis nazorati ostida qo'llash tavsiya etiladi

XULOSA

Cynanchum acutum L. o'simligi o'zining murakkab kimyoviy tarkibi va kuchli biologik ta'siri bilan e'tiborga loyiq. Uni xalq tabobatida ehtiyotkorlik bilan qo'llash lozim bo'lsa-da, farmakologik tadqiqotlarda istiqbolli modda sifatida o'rganish zarur. O'zbekiston flora boyligini chuqur tadqiq etish bu kabi o'simliklarning yanada keng ilmiy baholanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзаев Н.М. «Ўзбекистоннинг ўсимликлари флораси», Тошкент, 1980.
2. Tojimatov M. va boshqalar. "Dorivor o'simliklar kimyosi", Toshkent, 2015.
3. Medicinal Plants of Central Asia: Uzbekistan and Kyrgyzstan, Springer, 2017
4. Kew Science. *Cynanchum acutum* L. Plants of the World Online.
<https://powo.science.kew.org>